

Open Access Week 16–24 oktober:

Open access ökar forskningen tillgänglighet

Den vetenskapliga och tekniska utvecklingen gör allt mer kunskap tillgänglig genom ett allt mindre antal knapptryckningar. Min dator är ett fönster mot en ymnig flod av vetenskapliga landvinningar och akademisk debatt. Tack vare ett välfungerande universitetsbibliotek händer det inte så ofta att tillgång nekas mig och att en ruta för kreditkortsnummer anvisas i stället.

Denna avundsvärda situation delar jag av allt att döma med en minoritet av världens forskare och läkare, och med en försvinnande liten bråkdel av världens befolkning.

Den 16–24 oktober infaller i år Open Access Week, en vecka då open access-publicering på olika sätt synliggörs och diskuteras internationellt. Det finns en stark rörelse som arbetar för att sprida kunskap och information om tillgängliggörande av vetenskapliga resultat. Denna rörelse har vunnit genomslag bland annat genom att flera tunga forskningsfinansierare börjat kräva att resultat finansierade med deras anslag publiceras med open access.

Kanadas medicinska forskningsråd var först med att ställa detta krav år 2007, och det har sedan följts av många andra, inklusive National Institutes of Health (NIH) (2008) och svenska Vetenskapsrådet (2010).

Dessa krav har varit kontroversiella, men det finns starka skäl att tro att open access är fördelaktigt för forskare såväl som allmänhet.

Open access-publicering gynnar alla inblandade, menar skribenten.

Forskarens främsta intresse är naturligtvis att resultat ska få störst spridning i den tilltänkta läsekreten. Effekten av open access på citeringsfrekvensen har undersökts i flera studier av jämförbara grupper av artiklar med och utan open access.

I en aktuell metaanalys [1] visar 27 av 31 studier att open access-artiklar citerats oftare än artiklar i traditionella tidskrifter, och att effektstorleken varierar för olika ämnesområden. För området medicin anges en ökning av citeringsfrekvensen med 300–450 procent. Även om en så stor effekt ter sig häpnadsväckande är det en stark indikation på att man som forskare kan vinna större genomslag genom att använda open access.

För forskarsamhället i stort, och för den medicinska professionen, är det naturligtvis mycket värdefullt att aktuella rön är tillgängliga. Inläsningen av kunskap bakom traditionella tidskrifters »paywalls« kan vara mera

eller mindre besvärande beroende på var man verkar.

Känslan av utestängdhet kan vara mycket påtaglig när man besöker läkare som arbetar i mindre bemedlade sjukvårdssystem. Det är en slående, undvikbar ojämlikhet att medicinen fortfarande på många håll i världen utövas under samma informationsvillkor som en svensk provinsialläkare kunde uppleva för 100 år sedan.

Priset för prenumerationer på vetenskapliga tidskrifter har ökat upp till tre gånger snabbare än inflationen under de senaste årtiondena [2]. Eftersom viktiga tidskrifter inte kan undvaras av biblioteken står det förlagen mer eller mindre fritt att höja prenumrationsavgifterna – ett förhållande som har lett till stora vinstmarginaler inom sektorn.

Stora summor skatte- och anslagspengar slussas genom biblioteken till tidskrifter som kan ta ut överpriser på grund av sin etablerade ställning, varvid vetenskapliga

framsteg läses inne. För att bryta upp dessa strukturer har det varit nödvändigt för forskningsråd att gå i bräschen med krav på förändring. Somliga har kritiserat inslaget av topstyrning, underkännandet av forskarens eget omdöme vid publicering, och beklagat förlusten av det tryckta verket som artefakt.

Men open access gynnar alla inblandade – forskare, finansierare och allmänhet – och gör vetenskapliga resultat tillgängliga för fler än någon gång tidigare. Som forskare kan man stödja denna utveckling genom att publicera sina resultat i open access-tidskrifter eller deponera dem i arkiv fritt tillgängliga på Internet och genom att ställa upp som referent i open access-tidskrifter.

Det enda som open access saknar är en fullgod svensk synonym!

Gustav Nilsonne,
med dr, postdok,
Karolinska institutet,
institutionen för klinisk
neurovetenskap, Stockholm
Brain Institute och Osher
center för integrativ medicin
gustav.nilsonne@ki.se

REFERENSER

- Swan A. The Open Access citation advantage: Studies and results to date. School of Electronics & Computer Science, University of Southampton. ECS EPrints., 17 feb 2010. <http://eprints.ecs.soton.ac.uk/18516/>
- Panitch JM, Michalak S. The serials crisis: A white paper for the UNC-Chapel Hill Scholarly Communications Convocation. 2005. <http://www.unc.edu/scholcom-dig/whitepapers/panitch-michalak.html>

gen och stundligen försöker råda bot på.

Att skriva avvikelseanmälningar om varje frustrerande vårdhändelse upplevs som meningslöst, stjälar tid från

vårdarbetet och göder därför misstroendet mot tillsynsmyndigheten. Vidare kvävs arbetsglädjen och yrkesstoltheten av ständiga byråkratiska påpekanden om hur vi brister i vårt arbete. Det

föder olust och rädsla för repressalier, vilket direkt försämrar vården för patienterna genom att vi hukar oss och inte gör det rätta utan går och försöker undvika att göra »fel«.

Patientsäkerhetsarbetet i vården är angeläget men riskerar att misskrediteras och stagnera!

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*